

ARTA CORALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA LA RĂSCRUCE DE MILENII: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

CHOIR ART FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA AT THE CROSSROADS OF MILLENNIUMS: REALITIES AND PERSPECTIVES

EMILIA MORARU¹,

doctor în studiul artelor, conferențiar universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 784.087.68:061.231(478)

784.087.68.071.2(478)

*În articolul de față autoarea descrie starea actuală în care se află arta corală interpretativă din Republica Moldova: situația demografică și procesele socio-culturale, care influențează traseul evoluției mișcării corale din țara noastră; provocările societății contemporane, care determină schimbări de viziune, de abordare și de redimensionare a activității corurilor și dirijorilor; perspectivele artei corale naționale și oportunitățile, de care pot beneficia dirijorii și colectivele corale în secolul „vitezei și resurselor digitale”. Sunt evidențiate beneficiile cântului vocal-coral și formulate recomandări ce țin de pregătirea **teoretică** (studiul literaturii de specialitate) și **practică** a dirijorului (individual și împreună cu formația corală)*

Cuvinte-cheie: arta corală, cultura vocală, dirijor de cor, formații corale, festivaluri și concursuri de interpretare corală

*In this article, the author describes the current situation of interpretive choral art in the Republic of Moldova: the demographic situation and socio-cultural processes, which influence the trajectory of the choral movement evolution in our country, the challenges of the contemporary society, which lead to changes in vision, approach and resizing of the activity of choirs and conductors; the perspectives of national choral art and the opportunities that choral conductors and collectives can benefit in the century of „speed and digital resources”. The benefits of vocal-choral singing are highlighted and recommendations for **theoretical** training are formulated (study of specialized literature) and the **practice** of the conductor (individually and together with the choir).*

Keywords: choral art, vocal culture, choir conductor, choirs, festivals and choral performance competitions

*„Din gustul coral al unui popor pornește
adevăratul climat muzical al unei națiuni”
(Jean-Jaques Rapin)*

Introducere

Arta corală, încă de la începutul existenței sale ca gen, a constituit cea mai adecvată și cea mai expresivă formă de exprimare, prin intermediul căreia cântăreții (întruchipând masele populare) au încercat să „vorbească”, în limbaj muzical, despre bucuriile sau neajunsurile vieții. Născută în Grecia Antică, în cadrul reprezentațiilor teatrale, muzica corală a înregistrat o dezvoltare impresionantă în epoca Renașterii (epoca de aur a polifoniei vocale), precum și în celelalte perioade stilistice care au urmat: *barocco, clasicism, romantism, epoca modernă* [1 p. 3].

În Moldova, primele coruri au apărut pe lângă mănăstiri; la sfârșitul secolului XVI, la mănăstirea Putna existau două coruri profesionale de bărbați, însă în spațiul dintre Nistru și Prut, primele formații corale apar pe la mijlocul secolului XIX. O înflorire a mișcării corale are loc, în special, începând cu cea de-a doua jumătate a secolului trecut, grație activității instituțiilor de învățământ muzical (care se preocupau de formarea dirijorilor), dar și conducătorilor de cor împătimiți de acest gen de muzică, care au contribuit considerabil la crearea unei școli corale în țara noastră.

1 E-mail: emilia.moraru@amtap.md

Arta corală din Republica Moldova: realități și perspective

În ceea ce privește situația artei corale interpretative din vremurile noastre, putem afirma că nu este tocmai una îmbucurătoare, deși se fac eforturi mari, în special, din partea dirijorilor de cor, pentru a menține nivelul corurilor și a contribui la dezvoltarea artei interpretării corale prin participări în cadrul festivalurilor și concursurilor de gen din țară și din afara ei. Procesele culturale din această perioadă sunt susținute, în special, de uniunile de creație, instituțiile de învățământ muzical-artistic și cele concertistice prin organizarea concertelor, festivalurilor și concursurilor corale de diferite niveluri. Printre evenimentele de rezonanță, organizate în ultimele decenii în Chișinău, menționăm: Festivalul Național de Interpretare Corală „Gavriil Musicescu”, organizat de Uniunea Muzicienilor din Moldova (director artistic – subsemnata), Festivalul-concurs Național „Hora primăverii” și Festivalul-concurs Internațional de Muzică Corală „A ruginit frunza din vii”, organizate de Asociația Muzical-corală din Moldova (director artistic – Elena Marian).

Spre regret, interpretarea corală, se pare, nu mai este o activitate de interes în societatea noastră; pe piața muncii apar tot mai multe specialități, atractive pentru tineri, unde pot să-și asigure un viitor profesional cu venituri mai mari și constante. Specialitățile muzicale nu se află în lista priorităților tinerilor absolvenți de liceu, care invocă, cel mai des, argumentul că din muzică se câștigă puțin; sunt tineri care absolvă licee și colegii de muzică, dar renunță să-și continue studiile la universități și academii de muzică pentru a se desăvârși în acest domeniu. Mulți dintre ei aplică la facultăți de muzică din străinătate, unde, după absolvire, au mai multe oportunități de angajare și de creștere profesională.

Numărul colectivelor corale din republică este, de asemenea, în scădere din varii motive, unul dintre ele fiind situația demografică din republică (tot mai mulți conaționali aleg să-și construiască un viitor în țările europene). Formațiile corale sunt menținute și dezvoltate de entuziaști, care fac această artă din pasiune pentru că nu sunt stimulate/motivate de instituțiile pe care le reprezintă (cu mici excepții), pentru a reuși să se implice în manifestări corale naționale sau internaționale: dirijorii sunt remunerați simbolic, nu se investește în vestimentația coriștilor, în spațiile pentru organizarea repetițiilor (care trebuie să fie dotate conform cerințelor educaționale), nu se acordă surse financiare pentru deplasări/turnee artistice în afara țării etc.

Dirijorilor și colectivelor corale le este destul de dificil să dezvolte nivelul unei formații corale în vremurile de astăzi, pentru că suntem în secolul „vitezei”, când toate procesele, abordările, viziunile se schimbă foarte repede și devine aproape imposibil să cuprinzi totul sau, cel puțin, să „ții pasul”. Din aceste motive, este dificil să ai o viziune de perspectivă. Ceea ce crezi că este excelent în acest moment, poate deveni inutil în următoarele ore. Este nevoie să fii flexibil, documentat, informat la zi cu înnoirile din domeniu, cu „mâna pe puls”, mereu „pe val”, ca să poți să iei deciziile cele mai potrivite pentru momentul în care ești *acum*. Totuși, cei mai curajoși dirijori reușesc să poziționeze formația în rândul celor mai bune coruri din republică și din afară, să cucerească premii importante (în competiții corale acerbe) și să obțină, respectiv, performanțe deosebite.

Urmărind mișcarea corală din republică, considerăm că, dincolo de vicisitudinile vremurilor în care ne aflăm, există suficiente avantaje și oportunități (datorită dezvoltării produselor digitale bazate pe internet), de care pot beneficia dirijorii și formațiile corale. Astfel, printre punctele forte ale artei corale de azi, *vis-à-vis* de arta corală „de ieri”, am putea considera:

- *Interesul ridicat al tinerilor dirijori* de a fonda, conduce și dezvolta o formație corală de un nivel artistic înalt;
- *Participarea constantă și activă a formațiilor corale la diverse festivaluri și concursuri naționale și internaționale*. Acest lucru este mai ușor de realizat în condițiile actuale, când suntem liberi să mergem în spațiul european fără vize sau să obținem vize pentru a participa la manifestări artistice din alte țări ale lumii. Suntem în *era digitală* și acest lucru face posibilă comunicarea rapidă și eficientă cu organizatorii de evenimente culturale din toată lumea.

- *Oportunități de promovare a formației și a produselor artistice realizate:* participare *live*, pe canale *media*, rețele de socializare, bloguri etc.
  - *Diversitatea resurselor, inclusiv, digitale din care dirijorul se poate documenta și selecta un repertoriu variat, original și constructiv pentru formația sa:* biblioteci fizice, digitale, *site-uri* cu partituri, care pot fi descărcate gratuit.
  - *Existența programelor de tehnoredactare a partiturilor muzicale (Finale, Sibelius),* care economisesc timpul dirijorului și al coriștilor și cu ajutorul cărora pot crea produse calitative.
- Având în vedere aceste oportunități, îndemnăm dirijorii corurilor din republica noastră să profite de ele la maximum și să regândească modalitățile de promovare și dezvoltare a colectivului coral.

Relația dirijor – cor/orchestra în actul interpretativ

După cum bine știm, dirijorul are roluri multiple în fața unui cor sau a unei orchestre, exercitând mai multe tipuri de activități: *organizatorică, pedagogică, artistică* (de interpret). Însă, pe lângă aptitudinile muzicale și dirijorale de excepție, dirijorul de astăzi (de performanță) trebuie să mai aibă formație și alte calități, care-i înlesnesc contactul excelent cu formația corală și-i asigură respectul, admirația și încrederea din partea coriștilor. *Imaginația, sensibilitatea, simțul umorului, diplomația, gustul muzical, pasiunea pentru meserie, profunzimea experienței personale umane, inventivitatea, stăpânirea de sine, politețea, bunăvoința*, dar și *severitatea*, îl diferențiază de dirijorul cu *competență* [2 p. 25].

De asemenea, *tandemul dirijor-coral* este esențial în procesul de *re-creare* a operei muzicale. Dirijorul ca interpret se angajează într-o acțiune extrem de responsabilă, încercând (chiar și în cazul unor lucrări cunoscute) să creeze modele valorice, asumându-și riscul de a se expune unor critici mai mult sau mai puțin convingătoare. De aceea, misiunea acestuia nu este numai de a „elibera” creația muzicală din starea sa de muzică latentă, transformând-o în starea de muzică vie, ci și de a pătrunde „în intimitatea ei absolută, acolo unde se ascunde, de fapt, *sufletul autorului*” [3 p. 57]. Prin efortul conjugat al dirijorului și formației corale, mesajul sonor este transmis publicului, generând în sufletul lor diverse „trăiri” și stări emoționale.

Pentru ca aceste performanțe să fie atinse cu adevărat, dirijorul are nevoie de *studiu* și *exersare continuă* (atât în mod individual, cât și împreună cu formația).

Ceea ce ține de *studiul individual*, considerăm că un dirijor este obligat să studieze tot timpul, să cunoască sursele fundamentale din domeniu, să fie la curent cu tot ce se întâmplă în materie de cor: ultimele apariții bibliografice, activitatea concertistică, festivaluri și concursuri din țară și străinătate etc.

Îndemnuri și recomandări metodice pentru dirijorii în devenire

Sunt o pleiadă întreagă de dirijori remarcabili, din experiența cărora tinerii dirijori pot să se inspire. Acești corifei ai artei corale/orchestrale au făcut istorie în trecutul nu foarte îndepărtat, lăsând posterității studii, monografii cu recomandări prețioase în ceea ce privește organizarea și conducerea unor coruri/orchestre de diferite tipuri, componente, vârste și pregătire vocală/instrumentală.

Spre regret, literatura de specialitate, care reflectă problema organizării și conducerii unui cor, nu este foarte actuală, majoritatea cărților/monografiilor/manualelor fiind scrise în secolul trecut și în limba rusă. Pentru cei care cunosc limba rusă (sau poate găsesc varianta tradusă a unor surse de referință) le recomandăm să le citească, pentru că acestea reprezintă studii fundamentale ale domeniului, care trebuie parcurse de orice dirijor cu demnitate profesională. De asemenea, pe rafturile bibliotecilor noastre sunt câteva monografii românești, nu foarte actuale, dar din care tinerii dirijori pot învăța cum să formeze cultura vocală a coriștilor din diferite tipuri de coruri. Astfel, îi îndemnăm să studieze cu multă atenție cercetările dirijorilor P. Cesnokov, G. Lomakin, C. Pigrov, Gh. Dmitrievskii, A. M. Pazovski, K. Ptitsa, E. Kan, K. Kondrașin, B. Haikin, Gh. Rojdestvenski, I. Musin, Gh. Erjemski, Ch. Munch, L. Stokowski, B. Walter H. Wood, A. Bena, D. D. Botez, M. Constantin, N. Gîscă, C. Groza, H. Andreescu, T. Dercaci, L. Axionova, Ș. Andronic ș.a.

Recomandăm, de asemenea, să studieze **tezele de doctorat** din domeniul muzicii corale/artei interpretării corale, elaborate de E. Nagacevschi, T. Danița, A. Șimbariova, E. Moraru, L. Balaban, H. Barbanoi, E. Gîrbu; articole științifice și metodico-științifice, semnate de E. Moraru, T. Danița, A. Șimbariova, L. Balaban, E. Moraru, E. Gîrbu, L. Guțanu); experiența practică a dirijorilor L. Axionova, V. Garștea, Gh. Strezev, P. Stroi, Ș. Andronic, T. Zgureanu, V. Budilevschi, E. Mamot, V. Nevoie, V. Creangă, Ș. Caranfil, S. Volcova, I. Stepan, D. Ceausov, O. Constantinov, O. Filip, E. Moraru, L. Istrate, M. Ganea etc.

În ceea ce privește **partea practică**, de lucru cu formația corală, suntem de părerea că dirijorul trebuie să dețină cele mai eficiente modalități de lucru vocal-coral pentru a reuși să mențină și să ridice nivelul colectivului coral prin prestații artistice excelente, susținute în țară și în lume.

Nu cred că există diferențe în ceea ce privește modelarea culturii vocale la adolescenți și studenți sau la alți subiecți de vârstă și pregătire diferită; traseul educațional poate fi diferit (determinat de nivelul instituțiilor de învățământ în care se desfășoară activitatea formației corale), precum și mijloacele, conținutul didactic și procedeele de lucru, care trebuie să fie adaptate vârstei și nivelului de pregătire vocală a coriștilor.

În calitate de metode/procedee eficiente în formarea și dezvoltarea culturii vocal-corale a unei formații recomandăm:

1. *Exercițiile vocal-corale* (ca procedee vechi și noi, deopotrivă), care trebuie atent selectate (în funcție de scopul și obiectivele preconizate, pregătirea muzicală a coriștilor și posibilitățile tehnico-interpretative ale acestora), combinate cu mult discernământ, executate dozat și corect în timpul repetiției. În procesul de executare a exercițiilor de cultură vocală, dirijorul trebuie să urmărească:

- poziția sunetului vocal, impostarea acestuia în cavitățile de rezonanță (*emisie vocală*);
- dozarea respirației (costo-diafragmale), adaptarea respirației la structura frazei muzicale, realizarea respirației continue (*respirația în cânt*);
- acuratețea intonației atât pe orizontală cât și pe verticală (*intonația și acordajul coral*);
- vocalizarea textului literar, încât ascultătorul să poată înțelege clar mesajul piesei interpretate (*dicția și articulația*);
- gestionarea planurilor sonore – realizarea *echilibrului sonor* în cor în funcție de *factura lucrării* (*armonică, polifonică, mixtă, vocală, instrumentală*) și de *participanții* la actul interpretativ (*cor a cappella* pe mai multe voci (echilibrul între partidele corului), *cor – acompaniament instrumental, solo – cor, solo – cor – acompaniament instrumental*).

2. *Executarea pe partide, duble partide (cuplarea corectă a vocilor) și pe cvartete (amplasarea vocilor în cor pe cvartete – combinarea vocilor corale)*; aceste modalități responsabilizează foarte mult coriștii, determinându-i să-și asume pe deplin participarea conștientă, corectă și activă la interpretarea creațiilor corale.

3. *Repertoriul abordat de formație*, care trebuie selectat conform criteriilor recomandate și interpretat într-o manieră expresivă, în conformitate cu stilul creației. *Repertoriul coral* este cartea de vizită a oricărei formații. Un dirijor competent știe cum să selecteze repertoriul, încât corul să aibă de câștigat în orice împrejurare: să nu depășească nivelul posibilităților tehnico-interpretative ale coriștilor, dar să urmărească, în același timp, progresul care poate fi obținut de coriști, de la o repetiție la alta, prin interpretarea lucrărilor abordate. De asemenea, un aspect important îl constituie stabilirea pieselor într-un program de evoluare, în conformitate cu criteriile recomandate: alternanța caracterelor și a *tempo*-urilor, valoarea artistică a lor, tematica evenimentului, impactul auditiv asupra publicului etc.

Orice manifestare corală este o bucurie, un prilej de a cânta pe viu în fața publicului și de a transmite emoție, valori și trăire spirituală. De aceea, este bine ca dirijorii tineri să se angajeze la pupitrul unor formații corale de copii, fondate pe lângă liceele cu profil vocal-coral, școli de muzică/arte, centre de educație estetică/creație artistică, să le „crească”, să obțină performanțe și să trăiască împreună emoții de înaltă revelație artistică.

Pentru a „atrage” mai mulți copii, adolescenți și tineri în studiul și practicarea artei corale este nevoie, însă, de cumulare eforturilor mai multor structuri decizionale: ministerul de resort, direcțiile de învățământ, administrațiile locale, instituționale și nu, în ultimul rând, dirijorul, care trebuie să fie unul performant, competitiv, flexibil și deschis pentru explorarea noilor oportunități de colaborare artistică într-o societate mereu în schimbare.

Este nevoie de sprijin consistent și constant din partea acestor structuri pentru a dezvolta colectivele corale prin susținere financiară, deschidere de noi școli de muzică și arte/studiouri/centre de educație artistică a copiilor, promovarea formațiilor și a produselor artistice realizate, asigurarea cu dirijori bine pregătiți din punct de vedere profesional – flexibili, competenți, competitivi și performanți, dedicați copiilor (coriștilor) și muzicii corale.

Beneficiile cântului coral pentru interpretul de cor

Toate aceste eforturi cumulate, depuse în sprijinul artei vocal-corale, aduc beneficii incomensurabile în viața unui corist, indiferent că se află la vârsta copilăriei, adolescenței, tinereții sau maturității: Astfel, cântul vocal-coral:

- oferă bucurie, alimentată zi de zi, de plăcerea cântului alături de ceilalți membri ai corului;
- asigură disciplină în organizarea și gestionarea activităților zilnice;
- dezvoltă gândirea analitică, critică și creativă;
- dezvoltă inteligențele multiple: *interpersonală, intra-personală, muzicală și chinestezică*;
- diversifică emoțiile și trăirile spirituale, declanșate de muzică;
- favorizează descoperirea unor noi orizonturi de cunoaștere și de îmbogățire spirituală;
- oferă oportunitate de a cunoaște și interpreta un repertoriu vast de muzică corală (în funcție de nivelul de pregătire al formației și dirijorului) pe diferite scene de concert și în cadrul unor diverse manifestări cultural-artistice;
- contribuie la sporirea interesului pentru o cauză comună grație interacțiunilor dintre membrii corului, motivându-i, astfel, să se implice conștient și activ în asimilarea și interpretarea creațiilor din repertoriu;
- dezvoltă și diversifică priceperile, capacitățile și deprinderile sociale ale elevilor;
- dezvoltă simțul solidarității, compasiunii, cooperării, toleranței;
- contribuie la reducerea la minim a fenomenului blocajului emoțional al creativității;
- dezvoltă sentimentul de încredere, de siguranță și antrenare reciprocă a membrilor, care duce la dispariția fricii de eșec și curajul de a-și asuma riscul.

Concluzii

În Republica Moldova, arta corală este în plină dezvoltare, promovare și afirmare cu tradiții valoroase, colective corale de performanță, dirijori profesioniști și talentați, care ne duc faima în toată lumea. Activitatea corurilor este cunoscută grație formațiilor corale de excepție, care s-au afirmat prin evoluări în cadrul unor concursuri prestigioase de talie internațională și au revenit acasă cu premii importante. Experiența corifeilor artei corale naționale reprezintă o oportunitate colosală pentru dirijorii în devenire, care trebuie cunoscută și împărtășită generațiilor viitoare.

Referințe bibliografice

1. MORARU, E. Dimensiunile artei corale. In: SCARLAT, Iu. *Artă adresată sufletului: Aspecte din activitatea formațiilor corale de amatori*. Chișinău: Grafema Libris, 2004, pp. 3–4. ISBN 9975-9790-2-2.
2. GROZA, C. *Tandemul dirijor-cor, sau Năzuința spre performanță*. Cluj-Napoca: Mediamusica, 2006. ISBN 978-973-8431-69-0.
3. DRĂGAN, A., DRĂGAN, O. *Curs de dirijat coral*. București: Editura Fundației România de Măine, 2007. ISBN 978-973-725-682-9.